

PRILOGA 3 :

– odlok z obrazložitvijo

EVA 2018-3340-0002

Na podlagi 13. člena Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13,32/16 in 21/18 – ZNOrg) izdaja Vlada Republike Slovenije

O D L O K

o razglasitvi Fužinarskega naselja Stara Sava na Jesenicah za kulturni spomenik državnega pomena

1. člen

(1) Enota kulturne dediščine Jesenice – Fužinarsko naselje Stara Sava (EŠD 204) skupaj s stavbami in napravami, ki so neločljivi konstitutivni deli tega ambienta (Delavska kasarna, EŠD 202; Cerkev Marije Pomočnice, EŠD 2765; Bucelleni Ruardova graščina, EŠD 5301; Kolpern, EŠD 8777; Pudlovka, EŠD 9704; Plavž, EŠD10064), se kot spomeniško območje razglasi za kulturni spomenik državnega pomena.

(2) Fužinarsko naselje Stara Sava ima kot celota izjemen kulturni in družbeni pomen za Republiko Slovenijo in posebno kulturno vrednost kot izrazit dosežek človekove ustvarjalnosti. Je pomemben del prostora ter dediščine Republike Slovenije. Fužinarsko naselje je kulturni spomenik z urbanističnimi, tehničnimi, arhitekturnimi, etnološkimi, umetnostnozgodovinskimi in zgodovinskimi vrednotami.

(3) Enota iz prvega odstavka tega člena se razglasi z namenom, da se ohrani avtentičnost izvorno oblikovanega prostora, poveča celostna prepoznavnost spomeniškega območja in spodbudi primerna raba, s poudarkom na simbolnem pomenu celote.

2. člen

(1) Vrednote, ki utemeljujejo razglasitev Fužinarskega naselja Stara Sava za kulturni spomenik državnega pomena, so:

- izoblikovan in ohranjen urbani ambient, ki se je razvijal od 16. do 20. stoletja z visoko stopnjo sožitja med namembnostmi pridobivanja železa in bivanjem v tem prostoru,
- premišljeno izbrana mikrolokacija ob reki Savi, ki je zagotavljala pogonsko energijo,
- lokacija v jedru Gornjesavske doline, kjer je fužinarstvo vplivalo na gospodarski in družbeni razvoj,
- interpolacija rekonstruiranih ali delno rekonstruiranih tehničnih objektov ter naprav fužin v odprt javni prostor med Delavsko kasarno, dvorcem - graščino in cerkvijo,
- raznolika arhitektura objektov kot materializirana priča vrhunca gospodarske in duhovne moči jedra železarskega naselja med 17. in 19. stoletjem.

(2) Varovane sestavine kulturnega spomenika so:

- prostorska in arhitekturna zasnova stavb in njihovega urejenega zunanjšega prostora,
- vse grajene in urbanistične sestavine graščine, cerkve in Delavske kasarne ter rekonstruiranih, prezentiranih tehničnih objektov in naprav nekdanjih fužin zlasti: skladiščnega objekta Kolpern, plavža z opečnim dimnikom in obodnega zidovja pudlovke,
- tlorisna zasnova dvorca - graščine, cerkve in delavske kasarne,
- izvorno stavbno pohištvo dvorca - graščine, cerkve in delavske kasarne,
- osnovna namembnost cerkve in kulturna namembnost dvorca – graščine ter Delavske kasarne.

(3) Spomeniško območje obsega nepremičnine: stavbe št. 964, 967, 968 in 970, vse k. o. 2175 Jesenice; parcele št. 1458/3 (manjši trikotni del parcele, vzhodno od južnega vogala parcele št.

902/224, k. o. 2175 Jesenice), 1458/5, 902/3, 902/4, 905/2, 908/1, 908/2, 910/2, 910/22, 910/26 (severozahodni del parcele, ki se stika z zahodno stranico parcele št. 910/28, k. o. 2175 Jesenice), 910/28, 910/29, 910/31, 910/32, 911/2, 914, 915 in 916/1 (zahodni del parcele, do jugozahodnega vogala parcele št. 1458/6, k. o. 2175 Jesenice), vse k. o. 2175 Jesenice.

(4) Vplivno območje spomeniškega območja obsega nepremičnine: parcele št. 1392/14, 1392/15 (osrednji del parcele), 1392/16 (vzhodni del parcele, do jugovzhodnega vogala parcele št. 904/1, k. o. 2175 Jesenice), 1458/3 (večji del parcele, severozahodno od južnega vogala parcele št. 902/224, k. o. 2175 Jesenice), 1458/6, 2632/8 (severozahodni del parcele, do jugozahodnega vogala parcele št. 910/6, k. o. 2175 Jesenice), 902/108, 902/109, 902/111, 902/113, 902/224, 902/36, 905/1, 906/2, 906/3, 906/4, 907, 909, 910/11, 910/12, 910/13, 910/20, 910/21, 910/26 (južni del parcele, do severozahodnega vogala parcele št. 910/6, k. o. 2175 Jesenice), 910/27, 910/30, 910/33, 910/34, 910/7, 910/8, 910/9, 912, 913, 916/1 (vzhodni del parcele), vse k. o. 2175 Jesenice.

3. člen

(1) Meji spomeniškega območja in njegovega vplivnega območja sta določeni na digitalnem katastrskem načrtu (uveljavljen dne 16. februarja 2004, Uradni list RS, št. 19/04; datoteka z dne 9. oktobra 2018; izvorno merilo 1 : 1000) in vrisani na temeljnem topografskem načrtu v merilu 1 : 5000.

(2) Izvirnike načrtov iz prejšnjega odstavka hranita ministrstvo, pristojno za kulturno dediščino, in Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Zavod).

4. člen

Za kulturni spomenik velja varstveni režim, ki določa:

- ohranjanje in redno vzdrževanje varovanih sestavin spomenika v celoti, njihovi izvirnosti in neokrnjenosti (gabaritov, oblike, lege, materialov, konstrukcij in barvne podobe),
- ohranjanje oblikovanih sestavin odprtega prostora, prostorsko usklajenega součinkovanja vseh objektov in naprav nekdanje železarne (Plavž, Kolperna), vedut nanj in iz njega na okolico, zlasti proti strugi Save,
- ohranjanje sedanje namenske rabe prostora in ustrezne primarne ali kulturne namembnosti objektov,
- strokovno vzdrževanje in redno obnavljanje vseh grajenih sestavin,
- strokovno vzdrževanje in obnavljanje ter arboristične nege spominske lipe,
- prepoved postavljanja ali gradnje dodatnih trajnih ali začasnih objektov, vključno z nadzemno in podzemno infrastrukturo ter nosilci reklam ali drugih oznak, razen kadar so ti nujni za učinkovito ohranjanje in predstavitev ter delovanje spomenika ali njegovih delov in jih predhodno odobri pristojni Zavod,
- zagotavljanje dostopa javnosti v obsegu, ki ne ogroža varovanja spomenika ter pravic in dejavnosti lastnikov,
- zagotavljanje strokovne preнове in vzpostavitve v stanje pred posegom na stroške povzročitelja v primeru okrnitve spomenika ali njegovega varovanega dela,
- posegi za gradnjo in vzdrževanje gospodarske javne infrastrukture in prometne infrastrukture so izjemoma lahko dovoljeni s predhodno določenimi kulturnovarstvenimi pogoji in s soglasjem zavoda, kadar se s posegi dopolnjuje varovanje objektov, prostora in ustreznega namena.

5. člen

Za vplivno območje velja varstveni režim, ki določa:

- ohranjanje strukture in prostorskih značilnosti grajenega in odprtega območja,
- ohranjanje vedut na spomenik in iz spomenika, zlasti proti strugi Save,

6. člen

Za vse posege v spomeniško območje in v njegovo vplivno območje, razen če zakon ne določa drugače, je treba predhodno izpolniti kulturnovarstvene pogoje in pridobiti kulturnovarstveno soglasje Zavoda.

7. člen

Upravljavец kulturnega spomenika Gornjesavski muzej Jesenice izvaja naloge na podlagi načrta upravljanja, ki ga pripravi s strokovno pomočjo Zavoda.

8. člen

(1) Spomeniško območje se označi s predpisanimi oznakami, ki ne krnijo likovne podobe ali posameznih delov spomeniškega območja.

(2) Število in mikrolokacije oznak se določijo v načrtu upravljanja spomeniškega območja.

9. člen

Izvajanje tega odloka nadzira inšpektorat, pristojen za kulturno dediščino.

10. člen

Pristojno sodišče po uradni dolžnosti v zemljiški knjigi zaznamuje status kulturnega spomenika državnega pomena na nepremičninah, navedenih v tretjem odstavku 2. člena tega odloka.

KONČNA DOLOČBA

11. člen

Ta odlok začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št.
Ljubljana, dne 22. novembra 2018
EVA 2018-3340-0002

Vlada Republike Slovenije

Marjan Šarec
predsednik

OBRAZLOŽITEV:

I. UVOD

1. Pravna podlaga (besedilo, vsebina zakonske določbe, ki je podlaga za izdajo uredbe)

12. in 13. člen (razglasitev nepremičnega spomenika in akt o razglasitvi) Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13 in 32/16)

(1) Spomenik državnega pomena se razglasi z aktom vlade, spomenik lokalnega pomena pa z odlokom predstavniškega organa pokrajine ali občine (v nadaljnjem besedilu: akt o razglasitvi).

(2) Akt o razglasitvi obsega zlasti:

– identifikacijo spomenika, vključno z določitvijo meje spomenika tako natančno, da so meje določljive v naravi in zemljiškem katastru,

– vrednote, ki utemeljujejo razglasitev za spomenik,

– varstveni režim spomenika,

– vplivno območje, kadar je to zaradi zagotavljanja prostorske celovitosti spomenika potrebno, vključno z določitvijo meje vplivnega območja tako natančno, da so meje določljive v naravi in zemljiškem katastru,

– varstveni režim v vplivnem območju,

– morebitno obveznost javne dostopnosti spomenika,

– zahteve glede upravljanja ter morebitno obveznost sprejema načrta upravljanja in

– inventarno knjigo premičnin, ki so sestavni del spomenika, kadar je to potrebno.

(3) Na podlagi akta o razglasitvi se pravni status nepremičnega spomenika in njegovega vplivnega območja, če je to določeno z aktom o razglasitvi, zaznamuje v zemljiški knjigi kot zaznamba nepremičnega spomenika. Organ, ki je spomenik razglasil, pošlje akt o razglasitvi na pristojno zemljiško knjigo. Vpis nepremičnega spomenika v zemljiško knjigo se opravi po uradni dolžnosti.

(4) Zaznamba nepremičnega spomenika v zemljiško knjigo se ne izvede za spomeniška območja, razen v delih, ki obsegajo arheološka najdišča ali v delih, kjer zahtevo za zaznambo določi akt o razglasitvi.

2. Rok za izdajo uredbe, določen z zakonom

Zakon ne določa rokov za izdajo odloka.

3. Splošna obrazložitev predloga uredbe, če je potrebna

Razglasitev enote dediščine za nesnovno dediščino državnega pomena je v skladu z 12. členom ZVKD-1 predlagal pristojni zavod, ZVKD – OE Kranj.

VSEBINSKA OBRAZLOŽITEV

Območje nekdanje fužine, ki je delovala od nastanka v 16. stoletju na Savi na Jesenicah (sedaj imenovano Stara Sava), je ohranjena urbanistična in stavbna celota, ki se je postopno razvijala in tehnološko posodabljala vse do konca 19. stoletja, ko je plavž dokončno ugasnil. Ker se je nova industrijska železarna premaknila na novo, odmaknjeno lokacijo, se je območje fužin ohranilo. Deloma prenovljeno je enkraten urbanistični, tehniški, arhitekturni ter zgodovinski spomenik fužinarstva v Sloveniji. Fužine so primarno industrijsko območje za taljenje železa, kakršne poznamo na številnih krajih v Sloveniji in njeni neposredni okolici (Fužine pri Delnicah ali pri Trbižu). Zaradi kasnejšega razvoja industrijskih obratov na istih lokacijah in podiranja starejših objektov ali zaradi drugih vzrokov so običajno ohranjene samo kot lastno ime (npr. v Ljubljani). Ponekod je v železarskih krajih ohranjena posamezna peč (npr. Kropa) ohranjena posamezna stavba (starejši plavž v Železnikih) ali več stavb Zoisovih fužin v Bohinju ali v Dvoru pri Žužemberku. V delu Jesenic, nekdanjem naselju Sava, je celostno ohranjeno jedro stavb z večino značilnosti, kakor jih je imelo to fužinarsko naselje že ob koncu 17. stoletja, ko je bila Stara Sava upodobljena v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske.

Središče fužinskega naselja Stara Sava je osrednji trg, ki ga delijo betonske rake, zgrajene v zadnjem obdobju delovanja fužine, to je ob koncu 19. stoletja. Izvirne rake so zasute. Zahodni rob trga oblikujejo ohranjeni in prezentirani obodni zidovi industrijskih objektov, zlasti ostanki plavža, naprave za taljenje železove rude s pomočjo lesnega oglja, ki je bil zgrajen v začetku 16. stoletja in kasneje večkrat prezidan ter dopolnjen. Od nekdanjega plavža, ki je ugasnil leta 1897, so ostali kamniti obodni zidovi, zasuta plavžna jama in livno polje, opečni podzemni kanali, star opečni plavžni dimnik, lopa za pripravo in transport rude, oglja in dodatkov za polnitev plavža. Ohranjeno je obodno zidovje pudlovke - kovačnice, v kateri so v posebni peči predelali surovo železo, ki je izteklo iz plavža in se strdilo v kalupih livnega polja pod plavžem. Surovo železo so predelali v kovno železo in ga pod kladivom kovali v palično železo različnih dimenzij. Na jugu kompleksa niz zaključuje prenovljena stavba Kolperna – stavbe (parc. št. 910/22 k.o. Jesenice) za skladiščenje lesnega oglja. Je edini ohranjeni del nekdanjih štirih stavb (skladišča rude, oglja, tesarske delavnice in kovačnice). Pritlični obodni zidovi in nosilni slopi za streho so zidani, ostali del stavbe je lesen. Stavba je preurejena za različne kulturne dejavnosti. Skladišči za Kolperno sta novejši in nimata spomeniških lastnosti.

Izraziti dominantni območja sta, ob opisanih industrijskih napravah in objektih, pozno-renesančna cerkev in starejši dvorec Bucelleni Ruard, ki ga je rodbina Bucelleni postavila okoli leta 1538. Graščina je dobila baročne poudarke po prezidavah leta 1766 in sredi 19. stoletja. Nadstropni objekt zapira severni rob trga. Stavba ima ohranjeno vrsto kvalitetnih stavbnih in likovnih elementov kot so kamniti okviri, portali in dokumentirane poslikave z renesančno, historično in secesijsko motiviko. V graščini je sedež Gornjesavskega muzeja Jesenice z bogato zbirko, povezano s tradicijo železarstva in rudarstva na Gorenjskem.

Cerkev Marijinega vnebovzetja in sv. Roka (posvečena 1606, škof Tomaž Hren) je prav tako postavila rodbina Bucelleni. Ima posamezne renesančne prvine v triladijski obokani notranjosti. Posebnost so empore nad stranskima ladjama. S severne je bil prvotno speljan mostovž do dvorca. Zunanost poudarja korni zvonik. Izjemna je oltarna oprema: klesani marmorni oltarji in zlasti slike baročnega beneškega slikarja Nicole Grassija (1682–1748), ki so bile naslikane prav za to cerkev. Slike Marijino vnebovzetje, Marija rožnega venca s sv. Dominikom in Frančiškom Asiškim ter sv. Anton Puščavnik z antičnim mučencem so trenutno v Narodni galeriji v Ljubljani. Varovane so tudi slike Janeza Potočnika, Leopolda Layerja in Andreja Herrleina. Stavba je eden starejših sakralnih objektov, postavljenih pod vplivom jezuitov.

Dodatna prostorska dominantna in vsebinski poudarek vzhodne strani kompleksa je Delavska kasarna, vzdolžen poznobaročen objekt (18. stol.), ki je služil kot vojašnica v obdobju francoske zasedbe naših krajev. Kasneje so bila v objektu delavska stanovanja, kar vsebinsko povezuje tradicijo pridobivanja železa z življenjem ljudi na Jesenicah. Nadstropna stavba s tlorisom v obliki L s 15 osno čelno fasado (vključno z južnim rizalitom) ima na zunanščini baročno arhitekturno poslikavo z delitvami na pole. Deloma so ohranjeni portali in kamniti okenski okviri iz tufa. Naseljena je bila do leta 1974; v letu 2005 je bila prenovljena za potrebe glasbene šole in muzeja. Trg pred kasarno je bil tlakovan leta 2008, ostala okolica pa je bila urejena leta 2012. Na prenovo še čaka objekt cerkve in zlasti njena oprema z oltarji. V sklop fužinarskega naselja je sodil še mlin (parc.št. 906/2 k.o. Jesenice) ob Savi, ki je mlel žito za fužinarske družine. Omenjen je bil že leta 1719, ko je bil v lasti družine Bucelleni. Mlin je opuščen in z novimi betonskimi strugami vode za elektrarno fizično ločen iz območja naselja.

Občina Jesenice je že leta 1985 s sodelovanjem strokovnjakov Zavoda za varstvo kulturne dediščine, OE Kranj razglasila območje fužine Stare Save za kulturni spomenik. Območje Stare Save s svojimi kulturnimi spomeniki in njihovim materialnim in zgodovinskim sozvočjem ter s celostno ohranjenim dediščinskim ambientom presega lokalni nivo.